

Universitat de Lleida

GUIA DOCENT
**ANTROPOLOGIA ECONÒMICA I
POLÍTICA**

Coordinació: Dr. Víctor Bretón Solo de Zaldívar

Any acadèmic 2015-16

Informació general de l'assignatura

Denominació	Antropologia econòmica i política
Codi	100054
Semestre d'impartició	1r semestre - Avaluació Continua
Caràcter	Optativa
Nombre de crèdits ECTS	6
Grups	1 grup únic
Crèdits teòrics	0
Crèdits pràctics	0
Coordinació	Dr. Víctor Bretón Solo de Zaldívar
Departament/s	Departament d'Història de l'Art i Història Social
Modalitat	Presencial
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.
Idioma/es d'impartició	Espanyol, català i anglés
Grau/Màster	Grau en Història. Grau en Història de l'Art
Adreça electrònica professor/a (s/es)	breton@hahs.udl.cat

Dr. Víctor Bretón Solo de Zaldívar

Objectius acadèmics de l'assignatura

El curs està pensat com una introducció a l'anàlisi crítica i històric de les relacions entre tres conceptes-clau: Economia, Antropologia i Desenvolupament. La idea que guia el programa és la de tractar d'oferir a l'estudiantat les eines analítiques indispensables per poder captar en tota la seva complexitat la forma en què les ciències socials en particular la Antropologia- s'han aproximat a un determinat tipus de fenòmens -tradicionalment competència de la Ciència econòmica-, mostrant (de vegades) la seva naturalesa contingent i històrica i oferint aproximacions alternatives a les convencionals i hegemòniques. Part de la base de la indispensabilitat d'una lectura de "l'econòmic" des d'un punt de vista antropològic (és a dir, des de baix i des de dins). I és des d'aquesta Antropologia econòmica on millor pot aprengre la naturalesa complexa del "desenvolupament", una de les grans - o la més gran- meta-utopies civilitzadores de la modernitat.

Una succinta revisió a la història conceptual del desenvolupament, de fet, posa de manifest el predomini que en la seva conceptualització ha tingut l'Economia, circumstància que s'ha projectat de manera molt incisiva sobre les trucades (segons l'època i el context ideològic) societats " primitives ", " precapitalistes ", " subdesarrolladas " o " tercermundistes ". I aquí el paper de l'Antropologia, particularment de l'antropologia aplicada, ha estat molt remarcable com a punt de suport de les intervencions de la maquinària desenvolupista. Però el paper de l'Antropologia com a disciplina ha anat molt més enllà del d'un simple complement instrumental amb què endolcir (o simplement possibilitar) l'aplicació del receptari tecnoeconòmic habitual, ja que s'ha constituït en determinats moments en una poderosa eina des d'on (re) pensar la realitat i constatar quant d'ideologia i retòrica hi ha en determinades aproximacions exclusivament econocèntriques a la realitat rica i plural de la vida de dones i homes en societat.

D'aquí l'elecció, partint de l'Economia per arribar al Desenvolupament passant per l'Antropologia, d'una revisió dels principals paradigmes per on han transitat aquestes mirades sobre l'alteritat cultural des de, més o menys, a mitjans del segle passat. S'ha pres aquest fil conductor tractant, alhora, d'ancorar els debats teòrics amb temes de major contingut empíric per tal de poder valorar millor la conveniència d'unes o altres eines conceptuais a l'hora d'aproximar-a l'anàlisi de realitats substantives i concretes.

Competències

Competències transversals:

- Capacitat d'anàlisi i síntesi
- Compromís ètic
- Reconeixement i respecte a la diversitat i la interculturalitat
- Raonament crític
- Capacitat de treball en equip

Competències específiques:

- Capacitat de lectura i anàlisi.
- Capacitat i habilitat per analitzar i investigar els problemes socioculturals, econòmics, polítics i demogràfics del món actual.
- Coneixement de l'evolució del pensament i de la seva relació amb la societat.
- Coneixement de les interrelacions entre ciència i evolució social.
- Aprendre a copsar la complexitat dels fets humans, la dinàmica social, els conflictes de grup i de gènere, la dialèctica entre classes, l'organització de l'espai, les relacions de poder i formulació de projectes ideològics, culturals i socials en el si de les societats complexes.

Continguts fonamentals de l'assignatura

El curs està pensat com una introducció a l'anàlisi crítica i històric de les relacions entre quatre conceptes-clau: Economia, Antropologia, Política i Desenvolupament. La idea que guia el programa és la de tractar d'oferir a

l'estudiantat les eines analítiques indispensables per poder captar en tota la seva complexitat la forma en què les ciències socials en particular la Antropologia- s'han aproximat a un determinat tipus de fenòmens -tradicionalment competència de la Ciència Econòmica i la Politologia-, mostrant (de vegades) la seva naturalesa contingent i històrica i oferint aproximacions alternatives a les convencionals i hegemòniques. Part de la base de la indispensabilitat d'una lectura de "l'econòmic" i "el polític" des d'un punt de vista antropològic (és a dir, des de baix i des de dins). I és des d'aquesta Antropologia econòmica i política on millor pot apprehendre la naturalesa complexa del "desenvolupament", una de les grans -o la més gran- meta-utopies civilitzadores de la modernitat.

Una succinta revisió a la història conceptual del desenvolupament, de fet, posa de manifest el predomini que en la seva conceptualització ha tingut l'Economia, circumstància que s'ha projectat de manera molt incisiva sobre les trucades (segons l'època i el context ideològic) societats "primitives", "precapitalistes", "subdesenvolupades" o "tercermundistes". I aquí el paper de l'Antropologia, particularment de l'antropologia aplicada, ha estat molt remarcable com a punt de suport de les intervencions de la maquinària desenvolupista. Però el paper de l'Antropologia com a disciplina ha anat molt més enllà del d'un simple complement instrumental amb què endolcir (o simplement possibilitar) l'aplicació del receptari tecnoeconòmic habitual, ja que s'ha constituït en determinats moments en una poderosa eina des d'on (re) pensar la realitat i constatar quant d'ideologia i retòrica hi ha en determinades aproximacions exclusivament econocèntriques a la realitat rica i plural de la vida de dones i homes en societat.

D'aquí la meua elecció, partint de l'Economia per arribar al Desenvolupament passant per l'Antropologia, d'una revisió dels principals paradigmes per on han transitat aquestes mirades sobre l'alteritat cultural des de, més o menys, a mitjans del segle passat (des de l'inici de el que Arturo Escobar va batejar com la "era del Desenvolupament"). He pres aquest fil conductor tractant, alhora, d'ancorar els debats teòrics amb temes de major contingut empíric per tal de poder valorar millor la conveniència d'unes o altres eines conceptuals a l'hora d'aproximar-a l'anàlisi de realitats substantives i concretes.

PRIMERA PART: A MANERA D'INTRODUCCIÓ

1. Conceptes introductoris: El coneixement científic i l'estudi de la cultura i la societat. Antropologia, cultura i societat. Economia i Antropologia Econòmica. El polític i l'Antropologia Política. Conceptes clau per a una Antropologia i una Economia Política del Desenvolupament.

SEGONA PART: MIRADES TEÒRIQUES...

2. A la recerca de "l'econòmic". L'emergència de la categoria "econòmic" i el naixement de la ciència econòmica. Recorregut històric pels inicis de l'antropologia econòmica: El descobriment de "l'econòmic" en les anomenades "societats primitives". La influència de l'economia marginalista en les primeres anàlisis antropològics.

Lectures obligatòries:

COMAS D'ARGEMIR, Dolors (1998): "La antropología social estudia la economía", en *Antropología económica*. Ariel, Barcelona, pp. 1-25.

NAREDO, José Manuel (2001): "Configuración y crisis del mito del trabajo", en *Archipiélago. Cuadernos de crítica de la cultura*, nº 48, pp. 13-23.

3. El naixement de l'Antropología econòmica i el dogma neoclàssic. El formalisme i les nocions de maximització i escassetat. Principis generals de la teoria econòmica marginalista: racionalitat, maximització i producte marginal decreixent. L'homo aeconomicus i l'aplicabilitat de la teoria marginalista a les societats "primitives" i "tradicionals".

Lectures obligatòries:

MALINOWSKI, Bronislaw (1976): "La economía primitiva de los isleños Trobriand", en GODELIER, Maurice [Ed.]: *Antropología y economía*. Anagrama, Barcelona, pp. 87-100.

BURLING, Robbins (1976): "Teorías de maximización y el estudio de la antropología económica", en GODELIER, Maurice [Ed.]: *Antropología y economía*. Anagrama, Barcelona, pp. 101-123.

4. L'empremta del formalisme a les polítiques de desenvolupament. El formalisme com a punt de vista

i la seva permanència en les institucions dirigides a impulsar models i polítiques de desenvolupament en el món contemporani. Formalisme, hegemonia i poder: el paper del Banc Mundial. Anàlisi monogràfic del cas de la noció de "capital social" i la seva aplicació en projectes de desenvolupament en el medi indígena equatorià.

Lectures obligatòries (a escollir dues):

BEBBINGTON, Anthony; GUGGENHEIM, Scott; OLSON, Elisabeth; WOOLCOCK, Michael (2004): "Exploring Social Capital Debates at the World Bank", *Journal of Development Studies*, vol. 40, nº 5, pp. 33-64.

BOURDIEU, Pierre (2001) "El capital social. Apuntes provisionales", *Zona Abierta*, nº 94-95, pp. 83-87.

GROOTAERT, Chistiaan; VAN BASTELAER, Thierry (2001) *Understanding and Measuring Social Capital: A Synthesis of Findings and Recommendations from the Social Capital Initiative*. Social Capital Initiative Working Paper nº 19, World Bank, Washington.

UQUILLAS, Jorge; VAN NIEUWKOOP, Martien (2006): "Social Capital and Indigenous Peoples Development Programs in Ecuador", en BEBBINGTON, Anthony; GUGGENHEIM, Scott; OLSON, Elisabeth; WOOLCOCK, Michael [Eds.]: *The Search for Empowerment. Social Capital as Idea and Practice at the World Bank*. Kumarian, Bloomfield, pp. 145-175.

5. La rebel·lió substantivista. Karl Polanyi i la seva noció de l'economia com un seguit d'activitats institucionalitzades. Contribució del substantivismo a l'Antropologia i la Història econòmica. La llarga polèmica entre formalistes i substantivistas: reflexions sobre la vinculació entre el formal i el món empíric. La naturalesa irresoluble de la controvèrsia: de nou la ideologia, el poder i l'hegemonia.

Lectures obligatòries:

POLANYI, Karl (1976): "El sistema económico como proceso institucionalizado", en GODELIER, Maurice [Ed.]: *Antropología y economía*. Anagrama, Barcelona, pp. 155-178.

KAPLAN, David (1976): "La controversia formalistas-substantivistas de la antropología económica: reflexiones sobre sus amplias implicaciones", en GODELIER, Maurice [Ed.]: *Antropología y economía*. Anagrama, Barcelona, pp. 208-232.

6. Marxismes i marxistes. Característiques i conceptes clau del materialisme històric: mode de producció i formació economicosocial. Usos i abusos del marxisme estructural: riscos d'una mirada formalista. La visió gramsciana de l'hegemonia, els intel·lectuals i el canvi social.

Lectures obligatòries (a escollir dues):

GODELIER, Maurice (1985): "El concepto de 'formación económica y social': el ejemplo de los incas", en *Economía, fetichismo y religión en las sociedades primitivas*. Siglo XXI, Madrid, pp. 176-184.

HOBBSAWM, Eric (2011): "Marx hoy" y El marxismo en recesión 1983-2000", en *Cómo cambiar el mundo*. Crítica, Barcelona, pp. 13-25 y 391-404.

LLOBERA, Josep Ramon (1980): "¿Hacia un nuevo marxismo o una nueva antropología?", en *Hacia una historia de las ciencias sociales. El caso del materialismo histórico*. Anagrama, Barcelona, pp. 181-237.

ROSEBERRY, William (2002): "Hegemonía y el lenguaje de la contienda", en Taller Interactivo: Prácticas y Representaciones de la Nación, Estado y Ciudadanía en el Perú . Instituto de Estudios Peruanos, Lima

7. De l'Ecologia cultural a l'Ecologia política. Trajectòria històrica de l'Ecologia cultural: neoevolucionisme, neofuncionalisme i anàlisi processuals. La noció d'estratègia adaptativa i els processos de canvi social. L'elaboració de tipologies i les grans hipòtesis sobre l'evolució dels sistemes socioculturals.

Lectures obligatòries (a escollir dues):

GOLTE, Jürgen (2001): "La racionalidad de la organización andina", en *Cultura, racionalidad y migración andina*. Instituto de Estudios Peruanos, . Lima, pp. 33-105.

STEWART, Julian (1974): "Ecología cultural", en *Enciclopedia internacional de las Ciencias Sociales*, vol. 5, Aguilar, Madrid, pp. 45-51.

TOLEDO, Víctor Manuel (1992): "La racionalidad ecológica de la producción campesina", en SEVILLA GUZMAN, Eduardo y GONZALEZ DE MOLINA, Manuel [Eds.]: *Ecología, campesinado e historia*. Ediciones La Piqueta, Madrid, pp. 197-218.

8. De l'Ecologia Política a l'ecologisme dels pobres. Ecomarxismo, Economia ecològica i Ecologia política. La Ciència Pos-normal i el paradigma de la inconmensurabilitat dels valors. L'ecologisme dels pobres. És possible el diàleg de sabers? L'àmbit del desenvolupament rural: de l'agroecologia al desenvolupament rural humà i agroecològic.

Lectures obligatòries (a escollir dues):

BEDOYA, Eduardo; MARTÍNEZ, Soledad (1999): "La Ecología Política y la crítica al desarrollo", en *Debate Agrario*, nº 29-30, pp. 223-246.

COMAS D'ARGEMIR, Dolors (1998): "Ecología Política y Antropología Económica: enfoques, debates", en *Antropología Económica*. Ariel, Barcelona, pp. 139-162.

MARTÍNEZ ALIER, Joan (2004): "Las relaciones entre la Ecología Política y la Economía Ecológica", en *El ecologismo de los pobres. Conflictos ambientales y lenguajes de valoración*. Icaria, Barcelona, pp. 317-341.

TERCERA PART: CONTRAPUNTS SUBSTANTIUS

9. La modalitat domèstica de producció. El descobriment de la lògica econòmica camperola: el model d'AV Chayanov. És el de Chayanov un model extrapolable al funcionament de les anomenades societats precapitalistes? L'especificitat (o no) de l'economia familiar camperola: apunts per a un debat inconclús.

Lectures obligatòries:

CHAYANOV, ALEXANDER V (1974 [1925]): "Medida de la autoexplotación de la fuerza de trabajo en la familia campesina. El concepto de beneficio en la unidad de explotación doméstica", en *La organización de la unidad económica campesina*. Nueva Visión, Buenos Aires, pp. 69-95.

SAHLINS, Marshall (1983): "El modo de producción doméstico: la estructura de la subproducción", en *Economía de la Edad de Piedra*. Akal, Madrid, pp. 55-115.

10. La ubicació històrica de les economies camperoles. El cas de les anomenades "societats camperoles" i les seves transformacions contemporànies. Agricultura i desenvolupament capitalista. El problema de la supervivència (o no) de l'explotació familiar agrària: aportacions des dels Peasant Studies.

Lectures obligatòries:

Bernstein, Henry; Byres, Terence J. (2001): "From Peasant Studies to Agrarian Change", en *Journal of Agrarian Change*, 1(1), pp. 1-56.

11. El fenomen de l'emergència ètnica a Amèrica Llatina. El debat sobre els "Nous Moviments Socials" a Amèrica Llatina fi de segle: nous actors, nous objectius o simplement nous procediments? Dimensió estratègica de la identitat i politització de l'etnicitat. Vincles envers l'hegemonia neoliberal.

Lectures obligatòries (a escollir dues):

DÍAZ-POLANCO, Héctor (2011): "Diez tesis sobre identidad, diversidad y globalización", en CHENAUT, Victoria; GÓMEZ, Magdalena; ORTIZ, Héctor; SIERRA, María Teresa [Eds.]: *Justicia y diversidad en América Latina: Pueblos indígenas ante la globalización*. CIESAS / FLACSO Ecuador, México.

MARTÍNEZ NOVO, Carmen (2013): "Why Are Indigenous Organizations Declining in Latin America?", en CAULKINS, D Douglas; JORDAN, Ann T. [Eds]: *A Companion to Organizational Anthropology*. Blackwell Publishing, Malden, pp. 471-492.

Yashar, Deborah J. (2007): "Resistance and Identity Politics in an Age of Globalization", en *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* nº 610, pp. 160-181.

ZAMOSC, Leon (2009): "Ciudadanía indígena y cohesión social en América Latina", en OSPINA, Pablo; KALTMEIER, Olaf; BÜSCHGES, Christian [Eds.]: *Los Andes en Movimiento. Identidad y poder en el nuevo paisaje político*. Corporación Editora Nacional / Universidad Andina Simón Bolívar / Universidad de Bielefeld, Quito, pp. 13-39.

QUARTA PART: Antropologia, economia i desenvolupament: SENSE CONCLUSIONS

12. Els límits del desenvolupament o la persistència de la subnutrició. La tossuda persistència de l'exclusió i els límits del desenvolupament. Què hi ha darrere de la categoria "pobre"? (In) seguretat alimentària i desenvolupament o el (des) control dels sistemes locals de provisió d'aliments. Indústria agroalimentària, geopolítica i poder: de la revolució verda a la polèmica sobre els transgènics. La FAO, l'horitzó 2015 i els objectius de desenvolupament del Mil·lenni.

Lectures obligatòries:

WARMAN, Arturo (1988): "El camino del poder alimentario", en *Historia de un bastardo. Maíz y capitalismo*. Fondo de Cultura Económica, México, pp. 191-214.

CONTRERAS, Jesús; GRACIA, Mabel (2005): "Seguridad e inseguridad alimentaria" [fragmento], *Alimentación y Cultura. Perspectivas antropológicas*. Ariel, Barcelona, pp. 355-385.

13. La il·lusió postestructuralista: transcendir el desenvolupament? Sessió oberta, de contingut variable dependent de la dinàmica del curs i de les aportacions i reflexions de l'estudiantat, encara que amb un tema comú objecte d'atenció: el de la viabilitat de les propostes postestructuralistes i / o de la nova Economia Política a l'escenari de la globalització neoliberal.

Lectures obligatòries:

BEAUCAGE, Pierre (2005): "Del desarrollo a la globalización, el antropólogo crítico y los otros actores sociales", PALENZUELA, Pablo; GIMENO, Juan Carlos [Eds.]: *Culturas y desarrollo en el marco de la globalización capitalista*. Federación de Asociaciones ed Antropología del Estado Español / Asociación Andaluza de Antropología / Fundación El Monte, Sevilla, pp. 53-80.

GUDYNAS, Eduardo (2011): "Debates sobre el desarrollo y sus alternativas en América Latina: Una breve guía heterodoxa", en Grupo Permanente de Trabajo sobre Alternativas al Desarrollo [Ed.]: *Más allá del Desarrollo*. Fundación Rosa Luxemburg / Abya-Yala, Quito, pp. 21-53..

Bibliografia i recursos d'informació

BEBBINGTON, Anthony; TORRES, Víctor Hugo (2001): [Eds.] (2001): *Capital social en los Andes*. COMUNIDEC / Abya-Yala, Quito, pp. 69-104.

BOSERUP, Esther. (1967): *Las condiciones del desarrollo en la agricultura*. Tecnos, Madrid.

BOSERUP, Esther. (1984): *Población y cambio tecnológico*. Crítica, Barcelona.

BRASS, Tom [Ed.]: *Latin American Peasants*. Frank Cass, London.

BRETÓN, Víctor (2005): *Capital social y etnodesarrollo en los Andes: la experiencia PRODEPINE*. Centro Andino de Acción Popular, Quito.

BRETÓN, Víctor (2012): *Toacazo. En los Andes equinocciales tras la reforma agraria*. FLACSO y Abya-Yala, Quito.

- BRETÓN, Víctor [Ed.] (2010): *Saturno devora a sus hijos: Miradas críticas sobre el desarrollo y sus promesas*. Icaria, Barcelona.
- CARROLL, Thomas (2002) [Ed.]: *Construyendo capacidades colectivas. Fortalecimiento organizativo de las federaciones indígenas en la Sierra ecuatoriana*. Thomas F. Carroll Editor, Quito.
- CEPAL (2003): *Capital social y reducción de la pobreza en América Latina y el Caribe: en busca de un nuevo paradigma*. CEPAL, Santiago de Chile.
- CLASTRES, Pierre (1981): "Los marxistas y su antropología", en *Investigaciones en antropología política*. Gedisa, Barcelona. pp. 165-179.
- ESCOBAR, Arturo (1998): *La invención del Tercer Mundo. Construcción y deconstrucción del desarrollo*. Grupo Editorial Norma, Bogotá.
- ESCOBAR, Arturo (1999): "After Nature. Steps to an antiessentialism political ecology", *Current Anthropology*, vol. 40, nº 1, pp. 1-30.
- FINE, Ben (2001): *Social Capital versus Social Theory: Political Economy and Social Science at the Turn of the Millennium*. Routledge, London.
- FIRTH, Raymond (1936): *We, the Tikopia. A Sociological Study of Kinship in Primitive Polynesia*. George Allen & Unwin Ltd. (Reeditado en 1983 por Stanford University Press, Stanford, California).
- FIRTH, Raymond [Ed.] (1974): *Temas de Antropología económica*. Fondo de Cultura Económica, México.
- FLANNERY, Kent V. (1975): *La evolución cultural de las civilizaciones*. Anagrama, Barcelona.
- FORDE, Daryll (1971): *Hábitat, economía y sociedad*. Oikos-Tau, Barcelona.
- GASCÓN, Jordi; MONTAGUT, Xavier [Eds.] (2010): *Estado, movimientos sociales campesinos y soberanía alimentaria en América Latina: ¿Hacia un cambio de paradigma agrario?* Icaria, Barcelona
- GIMENO, Juan Carlos; MONREAL, Pilar [Eds.]: *La controversia del desarrollo: Críticas desde la Antropología*. Los Libros de La Catarata, Madrid.
- GODELIER, Maurice (1974): *Racionalidad e irracionalidad en economía*. Siglo XXI, México.
- GODELIER, Maurice (1976) [Ed.]: *Antropología y economía*. Anagrama, Barcelona.
- GODELIER, Maurice (1976b): *Funcionalismo, estructuralismo y marxismo*. Anagrama, Barcelona.
- GODELIER, Maurice (1990): *Lo ideal y lo material. Pensamiento, economía, sociedades*. Taurus, Madrid.
- GONZÁLEZ CASANOVA, Pablo (2006): *Sociología de la explotación*. CLACSO, Buenos Aires.
- GWYNNE, Robert N.; KAY, Cristóbal (2004): *Latin America Transformed. Globalization and Modernity*. Edward Arnold Publishers, London.
- HARNECKER, M. (1977): *Los conceptos elementales del materialismo histórico*. Siglo XXI, Madrid.
- HARRIS, Marvin (1982): *El materialismo cultural*. Alianza, Madrid.
- HARRIS, Marvin (1983): *El desarrollo de la teoría antropológica. Una historia de las teorías de la cultura*. Siglo XXI, Madrid.
- HEALY, K. (2001): *Llamas, Weavings and Organic Chocolate. Multicultural Grassroots Development in the Andes and Amazon of Bolivia*. University of Notre Dame Press, Notre Dame.
- HERSKOVITS, Melville J. (1982): *Antropología económica. Estudio de economía comparada*. Fondo de Cultura Económica, México.
- KAY, Cristóbal (2001b): "Los paradigmas del desarrollo rural en América Latina", GARCIA PASCUAL, F.

[Ed.]: *El mundo rural en la era de la globalización: incertidumbres y potencialidades*. Ministerio de Agricultura, Madrid, pp. 337-429.

KAY, Cristóbal (2005): "Reflections on Rural Poverty in Latin America", *The European Journal on Development Research*, vol. 17, nº 2, pp. 317-346.

KOROVKIN, Tania (2002): *Comunidades indígenas. Economía de Mercado y democracia en los Andes ecuatorianos*. Abya-Yala, Quito.

KOROVKIN, Tania (2005): "Creating a Social Wasteland? Non-traditional Agricultural Exports and Rural Poverty in Ecuador", *European Review of Latin American and Caribbean Studies*, nº 79, pp. 47-67.

LATOUCHE, Serge (2007): *Sobrevivir al desarrollo. De la descolonización del imaginario económico a la construcción de una sociedad alternativa*. Icaria, Barcelona.

LLOBERA, Josep Ramon (1980): *Hacia una historia de las ciencias sociales. El caso del materialismo histórico*. Anagrama, Barcelona.

LLOBERA, Josep Ramon [Ed.]: *Antropología económica. Textos etnográficos*. Anagrama, Barcelona.

MALINOWSKI, Bronislaw (1975): *Los argonautas del Pacífico Occidental*. Península, Barcelona. pp. 95-115.

MARTÍNEZ MAURI, Mònica; LARREA, Cristina [eds.] (2010): *Antropología social, desarrollo y cooperación internacional*. Universitat Oberta de Catalunya, Barcelona.

MARTÍNEZ NOVO, Carmen [Ed.] (2009): *Repensando los movimientos indígenas*. FLACSO, Quito.

martinez valle, luciano (2002): *Economía política de las comunidades indígenas*. ILDIS / Abya-Yala / OXFAM / FLACSO, Quito.

MARTINEZ-VEIGA, Ubaldo (1992): *Antropología económica. Conceptos, teorías, debates*. Icaria, Barcelona.

MOLINA, José Luis; VALENZUELA, Hugo (2007): *Invitación a la Antropología económica*. Bellaterra, Barcelona.

MORENO, Isidoro (1979): *Cultura y modos de producción. Una visión de la antropología desde el materialismo histórico*. Nuestra Cultura, Madrid.

NAROTZKY, Susana (2004): *Antropología económica. Nuevas tendencias*. Melusina, Barcelona.

NORTH, Liisa; CAMERON, John [Eds.] (2003): *Rural Progress, Rural Decay. Neoliberal Adjustment Policies and Local Initiatives*. Kumarian Press, Bloomfield (Hay traducción castellana: *Desarrollo rural y neoliberalismo*. Universidad Andina / Corporación Editora Nacional, Quito 2008).

PALENZUELA, Pablo; OLIVI, Alessandra [Eds.]: *Etnicidad y desarrollo en los Andes*. Universidad de Sevilla, Sevilla.

PALERM, Angel (1980): *Antropología y marxismo*. Nueva Imagen, México.

PLATTNER, Stuart (1991): *Antropología económica*. Alianza Editorial, México.

POLANYI, Karl. (1992[1944]): *La gran transformación. Los orígenes políticos de nuestro tiempo*. Fondo de Cultura Económica, México.

POLANYI, Karl; ARENSBERG, Conrad M.; PEARSON, Harry W. [Eds.]: *Comercio y mercado en los Imperios Antiguos*. Labor, Barcelona.

RAPPAPORT, Roy A. (1987): *Cerdos para los antepasados*. Siglo XXI, Madrid.

SAHLINS, Marshall (1983): *La economía de la edad de piedra*. Akal, Madrid.

- STAVENHAGEN, Rodolfo (1981): *Sociología y subdesarrollo*. Nuestro Tiempo, México.
- STEWART, Julian (1949): "Cultural causality and law, a trial formulation of early civilization", en *American Anthropologist*, 51: 1-27.
- STEWART, Julian (1955): *Theory of cultural change: the methodology of multilinear evolution*. University of Illinois Press, Urbana.
- TERRAY, Emmanuel (1971): *El marxismo ante las sociedades primitivas*. Editorial Losada, Buenos Aires.
- TORTOSA, José María (2011): *Maldesarrollo y mal vivir. Pobreza y violencia a escala mundial*. Abya-Yala, Quito.
- TOUSSAINT, Eric (2006): *Banco Mundial: el golpe de estado permanente. La agenda oculta del Consenso de Washington*. El Viejo Topo, Barcelona.
- VELTMEYER, Henry; O'MALLEY, Anthony [Eds.] (2001): *Transcending Neoliberalism. Community-Based Development in Latin America*. Kumarian Press, Bloomfield.
- VIOLA, Andreu [Ed.] (2000): *Antropología del Desarrollo. Teorías y estudios etnográficos en América Latina*. Paidós, Barcelona.
- WHITE, Leslie (1982): *La ciencia de la cultura. Un estudio sobre el hombre y la civilización*. Paidós, Buenos Aires.
- WITTFOGEL, Karl A. (1966): *Despotismo oriental. Estudio comparativo del poder totalitario*. Guadarrama, Madrid. (Capítulos 1 y 2) pp. 29-70.
- WOLF, Eric (1982): *Europe and the People Without History*. University of California Press, Berkeley.